

Snakk med meg, les med meg, lek med meg” - et godt språkmiljø for alle barn

Tonje Alvestad Ophus

www.toppus.no

post@toppus.no

Tlf: 99797902

Presentasjon:

- Tonje Alvestad Ophus
- Vokst opp i Sandnes, 40 år.
- Har 4 barn. Født 2 av de selv.
- Barnehagelærer og Marte Meo terapeut.
- Jobber som Rådgiver i Klepp kommune.
- Daglig leder i firmaet Toppus som driver med kurs, undervisning og opplæring innenfor barnehage, skole, PPT m.m primært innenfor feltet minoritetsspråklige barn og elever.
- Samarbeider med Bro Aschehoug som formidler meg som kursholder.
- Har jobbet i barnehagefeltet i 19 år.
- Roller; Assistent, pedagogisk leder, styrers stedsfortreder, daglig leder, fagutvikler og rådgiver.
- Siste årene jobbet mye med veiledning en til en og i gruppe med pedagogisk ledere, fagarbeidere og assistenter
- Utdanning; Førskolelærerutdanning, Nordisk grunnfag, Flerkulturell pedagogikk, Forebygging av psykososiale problemer med vekt på rus, Veiledning, Konflikthåndtering og relasjonsbygging i flerkulturelle kontekster, Interkulturell kompetanse

Mål for dagen:

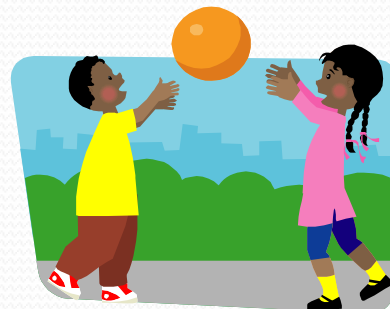
- Snakke **folkelig, forståelig** og **praksisnært**.
- Gi dere bekreftelse på godt arbeidet som dere gjør i barnehagene deres.
- Gi dere **påfyll** og **motivasjon** til videre arbeid i barnehagen.
- Gi dere noen **verktøy** som gjør at dere kan sette arbeidet ut i praksis umiddelbart.
- **Ingen sovner!**

Dagens innhold:

- Barns språkutvikling
- Når barn strever med språket
- Gammel vs ny rammeplan
- Språkmiljø
- Foreldresamarbeid
- **LES-** hjemme og i barnehagen
- **SNAKK** – hverdagssamtaler
- **LEK**
- Formelle og uformelle situasjoner
- Voksenrollen
- Presentasjon av metodikk

Jette Løntoft – dansk språkveileder

- SPRÅK ER NØKKELEN TIL ALT!
- Kontakt med egne følelser
- Sosiale relasjoner
- Utdannelse
- Kunnskaper om verden generelt

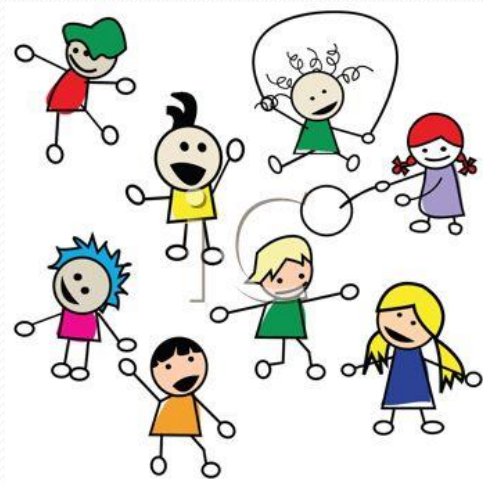

Rammeplanen

- **Gammel rammeplan:**
- Noen barn har sen språkutvikling. De må få tidlig og god hjelp.

- **Ny rammeplan:**
- Følg med på barnas kommunikasjon og språk, fang opp og støtt barn som har ulike former for kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive eller har sen språkutvikling.

Språk smitter ikke!

Ord og begreper

- Barn med særlig god språkforståelse kan ha opp til 14.000 ord ved skolestart.
- I motsatt fall kan et annet barn med begrenset ordforråd ha 4000 ord tilgjengelig i ordbanken sin første skoledag.

Silje Mæle og Barbro Vågen, 2017

Barns språkutvikling

- I perioden 1-6 år lærer barn ca 10 nye ord hver dag.
- Ordforrådet vokser mest hos barn som allerede har et godt ordforråd. De nye begrepene bygger på de som allerede er etablerte hos barnet.
- Det er store forskjeller mellom førskolebarn. (Opp til 3-4 ganger flere ord.)
- Det er en klar sammenheng mellom antall lærte begreper i førskolealder og leseferdigheter i ungdomskolen.

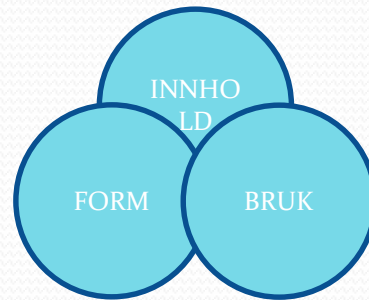
- **Viktig å få barna inn i gode læringsspiraler tidlig!**
(Jørgen Frost, Bente Hagtvedt o.a)

(* Hentet fra Ingvild Aas Grove, Grep om begreper)

Barns språkutvikling forts.

- Språkutvikling dreier seg om at barnet skal lære hva språket skal brukes til, og at det lærer selve språksystemet. I samspill med andre lærer barn begge disse sidene av språket.
- Vi bruker språket til: spør, nekte, love, takke, hilse, fortelle, fabulere, argumentere, tulle, forklare, rime osv.

Språkets tre ulike komponenter:

- **Innhold-** betydning, mening
- **Bruk-** bruk og tolking, sosial kontekst.
- **Form-** gramatikk, uttale

Faser i barns språkutvikling

- **Fase 1:** Det grunnleggende systemet i språket, ca 1-3 års alderen.
 - Ordsamlerperiode 1,5 år.
 - Tar i bruk hovedregler for bøyning av verb → ekstrembøyer: syngte, lagg, gåtte
 - Korte setninger
 - I løpet av 3 års alderen har barna tilegnet seg hovedtrekkene i førstespråket(morsmålet sitt)
- **Fase 2:** Forbedring, stabilisering og ordforråd, ca 4-6 års alderen.
 - Ordforrådet vokser kraftig → store variasjoner barna i mellom.
 - Bøyingsmønstrene kommer på plass.
 - Lengre setninger, kan fortelle en liten fortelling.
- **Fase 3:** Tekstutviklingsfasen, fra ca 6 år og oppover
 - Rundt 6 år → kan forvente at de fleste barna kan fortelle en sammenhengende historie uten at de som hører på må spørre for å forstå hva barnet mener, eller hjelpe barnet videre i historien.

Flerspråklig utvikling og morsmålets betydning:

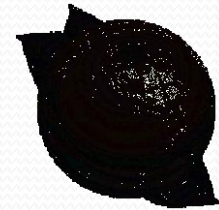
- Barn kan lære **to** eller **flere språk samtidig**.
- Noen lærer **raskt**
- Andre tar **lenger tid** - individuelle forskjeller.

- Taus periode (6 måneder)
- Morsmålet og norsk konkurrerer ikke mot hverandre. De fungerer som en støtte for hverandre.
- Viktig å lære mange ord på begge/alle språkene.

Språkutvikling forts:

- Det tar i utgangspunktet ca 2 år å lære et **hverdagsspråk** (spontane begreper, dagliglivets samtalspråk, uformelt)
- Det tar i utgangspunktet 5-7 år å lære et **akademisk språk** (akademiske begreper, skolens/fagenes språk, formelt).
 - Påvirker hverandre. Etter hvert blir det **røde språket** en del av **det grønne**.
 - Det grønne språket er nødvendig selv om det ikke er tilstrekkelig.

Ord og begreper

- Ordet= merkelappen
- Begrepet= innholdet

Merkelapp: Appelsin
Innhold: Smak, lukt, spiselig, rund, vokser på trær, egne erfaringer.

- Det er en mer omfattende prosess å lære begrepet enn ordet.
- Kan du ordet, men ikke innholdet= papegøyespråket, mangler forståelse.
- Kan du begrepet, så kjenner du innholdet (forståelsen), men trenger kun en merkelapp på dette. Jmfr. eksempel kjøkkenredskaper.

Les for alle barn og les hver dag

Står det i temaheftet; Om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen.

Mange barn kommer fra hjem der det blir lest for og fortalt mye, der bildeboklesing , eventyr, regler og sang er en naturlig del av familiekulturen....

Barnehagen skal sikre at alle som går der , får oppleve høytlesing, fortelling og sang....

Spesielt viktig er det å motivere barn som ikke selv tar initiativ, for det kan være en sammenheng mellom lite leseerfaring, dårlig språk og manglende interesse for å lese....

Hvordan fanger vi opp barn som trenger ekstra oppfølging?

- Magefølelse?
- Synsing?
- Faktiske forhold?

Snakk høyt med noen om magefølelsen, men sørg på at dere også **for at dere får fakta på bordet.**

Tidlig identifisering av språkvansker:

- **Utfordringer med språket oppdages tidlig på grunn av at foreldre eller barnehagepersonalet opplever:**
- at barnet babler lite.
- at de første ordene kommer senere enn forventet.
- at noen ikke starter med å snakke før ved 3-4 års alderen, og etter dette fortsetter en langsom utvikling.
- at barnet har færre enn 50 ord ved 2 års alderen.

(* Hentet fra "Tilrettelegging for flerspråklige barn i barnehagen og skole" v/ Barbro Kristine Vågen, Ped. Psyk, rådgiver, Stavanger.)

Dokumentasjon og vurdering av språk:

- For å skape en god vurderingskultur er kunnskap og kompetanse nødvendig.
- Barnehageeier og skoleeier har ansvar for kvaliteten på tilbudet i barnehagene og skolene
- Frihet til å velge verktøy og metode i arbeid med språk og sikre nødvendig kunnskap og kompetanse.

Hva kan vi gjøre for å få fakta på bordet?

Jeg anbefaler:

At dere begynner med å se på barnet omgivelser, og ikke lete etter "feilene" hos barnet.

Hvordan er barnets språkmiljø? Går det regelmessig i barnehagen? Hvilke tilbud gir vi barnet i barnehagen? Er vi språklig bevisste? Går barnet på en avdeling med stabilt personal, el er det mye sykdom? Snakker foreldrene mye med barnet sitt? Er det blitt lest for? Bruker vi sanger, rim, regler, dikt, historier, vitser, gåter, leker vi med språket? Osv.. **KARTLEGG SPRÅKMILJØET**

Etterpå:

Kan det være hensiktsmessig og kartlegge barnets språk ved for eksempel å bruke observasjonsskjemaet TRAS.

* I kartleggingsdebatten er jeg opptatt av at vi skal kartlegge de barna som vi mener har behov - **IKKE** alle barn.

VIKTIG Å REFLERKTERE OVER EGEN PRAKSIS!

- Kartlegging av språkmiljøet kan være en god måte å reflektere over egen praksis. Hva får vi til? Hva må vi jobbe mer med? Hva trenger vi kompetanseheving på?
- Et reflektert blikk på den pedagogiske praksisen øker bevisstheten hos dem som arbeider med språkstimulering/den gode samtalen.

Kartlegging av språkmiljøet i barnehage og på skolen:

- Den gode samtalen (Barn/barn. Barn/voksen)
- Barn som ressurser for hverandre
- Lek
- Lek med språket
- Muntlig fortelling
- Bøker og bibliotek
- Skriftspråkstimulering
- Matematikk
- Digitale verktøy
- Flerspråklige barns morsmål
- Flerspråklige barns norsklæring
- Ivaretagelse av enkeltbarn i arbeid med språkmiljøet
- Foreldresamarbeid
- Andre områder
- Kompetanseheving

Språk- foreldresamarbeid

Sett av tid til å snakke om språkstimulering av barnet hjemme, i barnehagen, på SFO og skolen:

- Morsmål hjemme - norsk i barnehagen, SFO og skolen (det er selvfølgelig lov å snakke morsmålet til barnet sitt i barnehagen ved henting og levering)
- En person - ett språk prinsippet
- Foreldrene velger selv hvordan de vil bruke språket/ene, men vi kan si noe om hva som er anbefalt.
- **Snakk med barnet, følg opp språklige initiativ hos barnet, sett ord på alle konkrete, handlinger og følelser.**
- Lek med barnet ditt.
- Syng, les, fortell historier, rim og regler. Tøys med språket.
- La barnet se norsk barnetv (for eksempel NRK super).

Språkstimulering med fokus på allmennpedagogiske aktiviteter:

- Fokus på allmennpedagogiske aktiviteter viktigst - ganger alle barn/elever
- Stilasprinsippet- trenger et stilas, en støtte i en periode.
- Vygotsky: Det barnet klarer sammen med noen i dag, klarer det alene i morgen.

Voksenrollen – språkbruk:

- ❖ Språklig bevissthet gjennom hele dagen.
- ❖ Fokus på egen språkbruk sammen med barna.
- ❖ Dette handler ikke om antall hoder på jobb, men kvaliteten på de som er der!

80-90% av oppholdstiden består av mer eller mindre uformelle situasjoner → det er derfor svært viktig med kvalitet på disse!

(Gjems, 2006)

Oppgave:

- ❖ Har dere snakket sammen på avdelingen/gruppa/klassen om hvordan dere skal språkstimulere barna/elever i de uformelle situasjonene?
- ❖ Hva gjør dere? Hvordan gjør dere det?
- ❖ Bærer samtalene preg av å være monologiske eller dialogiske?
- ❖ Hva tenker du/dere at dere må jobbe mer med?

Voksenrollen - språklige forbilder:

”Voksne snakker for lite med barna i barnehagen. Og når de spør dem om noe, innbyr de ofte til å svare bare ja eller nei. Det gir lite språktrening” , førstelektor Elena Tkachenko ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)

”...forskningen viser at barna slipper lite til. Det er få hverdagssamtaler i barnehagen” , førsteamanuensis Nina Gram Garmann ved HiOA

Ulike samtaler med barn:

- Den formelle samtalen
- Den uformelle samtalen
- Vi snakker **TIL** barnet
- Vi snakker **MED** barnet
- Vi snakker **OM** barnet
- Samtalen barn i mellom
- Å få barnet til å fortelle

Den GODE samtalen er preget av:

- Empati
- Anerkjennelse
- Barnet føler seg sett.

Den GODE samtalen:

Den gode samtalen har alltid et **positivt utgangspunkt.**

Lukkede spørsmål:

* Lukkede spørsmål er avklarende:

-kan du?

-vil du?

-har du?

Spørsmålene krever som oftest bare ja/nei svar.

Åpne spørsmål:

Åpne spørsmål starter ofte med spørreordene:

Hva?

Hvem?

Hvilken?

Når?

Hvor?

NB! Unngå hvorfor. Vanskelig for barn å svare på!

Oppgave:

- ❖ Hva kjennetegner en god samtale?
- ❖ Hvor og når finner den gode samtalen i barnehagen sted?
- ❖ Hvordan tilrettelegger du/dere for gode samtaler?

Voksenrollen - hverdagssituasjoner

- Hentet fra Anne Høigård (2006) med Tonjes innspill:
- **Den voksne kan hjelpe med å språkstimulere ved å:**
- **Følge barnet/eleven- sett ord på konkrete og handlinger**
- **Være emosjonelt tilgjengelig for barnet/eleven- sett ord på følelser, ønsker og behov.**
- **Sørge for at barnet/eleven får allsidige erfaringer**
- **Være en god dialogpartner- engasjerte, aktive og tydelige voksne i god kommunikasjon med barn/elever**
- **Dyrke det musiske sammen med barnet/eleven**
- **Fortelle for barnet/eleven**

Arbeid med språk i barnehage og på skole:

- Skjer via både tilrettelagte voksenstyrte aktiviteter, og via naturlige situasjoner i løpet av dagen.
- Fokus på språk bør være sentralt igjennom hele barnehage og skoledagen.
- Det bør være en allmennpedagogisk aktivitet.
- **Viktige faktorer for å få dette til;**
 - - Kunnskap om barn og språk
 - - Sensitivitet ovenfor det enkelte barn/elevs behov, initiativ og fokus.
 - - Bevissthet om rollen sin som språklig forbilde, formidler og veilede for barn/elever i deres språktilegnelse.

Professor Vibeke Grøver Aukrust(Universitetet i Oslo):

- Konkluderer i forskning med at barn som mottar god språkstimulering i førskolealderen , får et bedre utgangspunkt for livslang læring enn barn som ikke mottar tilsvarende stimulering.
- Barns vokabular viser relativ stabilitet fra slutten av barnehagealder og frem mot voksen alder i den forstand at barn som har et lite vokabular når de begynner på skolen også mest sannsynlig har det ved avslutning av sin skolegang, og motsatt; barn som har et godt utviklet vokabular i tidlig alder ser ut til å fortsette å videreutvikle det slik at de går ut av skolen med et høyt vokabular og god leseforståelse

Voksenrollen forts.

- Kvaliteten i samtale, lek og aktiviteter er det den voksne som har ansvar for.
- Bruk hele setninger
- Ha fokus på nyanser i språket(F. eks: Stol= kontorstol, gyngstol, tripp-trapp stol, strandstol, jærstol etc.)
- Ikke forenkle språket
- Ikke rett på barn som sier feil, men gjenta det barnet prøver å si riktig (F. eks: "Jeg lagg på sofaen i går". Si: "Du lå på sofaen i går ja..")

Hverdagssituasjoner - organisering og lek

Lek

Er noe av der viktigste som skjer i barnehagen. Det er også sentralt på SFO og i småskoletrinnet. Barn lærer gjennom leken, men de leker også fordi det er gøy- fordi det har egenverdi.

Når barna leker kan de sette ord på handlingene og bruke ulike konkreter som styrker forståelsen.

Barna må gis erfaringer og opplevelser slik at de kan forstå begrepene og styrke ordforrådet.

Rollelek

- Gjennom rolleleken fremmer blant annet barnets **fortellerevne, samtalekompetanse, metaspråklige kompetanse, begrepslæring, syntaks, evne til mottakers perspektiv, og evne til å tilpasse språket ut fra forhold i konteksten.**

(“Barn, språk og kultur; språkutvikling frem til sjuårsalderen” Valvatne og Sandvik, 2007)

Rollelek forts.

- Gjennom lek lærer barn språk, men rolleleken krever også språk:
 - Kunne invitere seg selv inn i leken: Kan jeg bli med å leke?
 - Kunne være med å bygge opp innholdet i leken: ”så var liksom du mammaen”

Dette trenger mange barn hjelp til. Handler om **språk og utvikling av lekekompetanse**. Voksne må være **STILAS** for barna når de skal leke/leker.

Viktig elementer i leken:

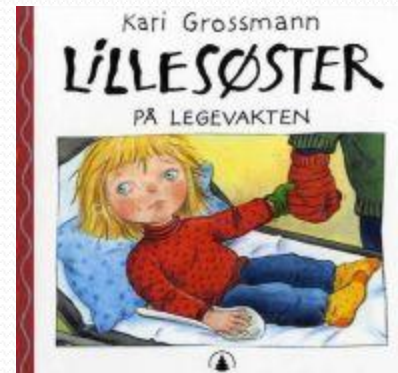
Terje Melaas (Jobber på Høgskolen i Telemark. Han er høyskolelektor i pedagogikk, har lenge forsket på barns lek og også skrevet flere bøker om temaet.) snakker om de 3 tingene som er viktige i forhold til leken:

- Sette i gang lek
- Kunne opprettholde, verne om leken
- Kunne videreutvikle leken

Inspirasjon til leken:

Barna må ha tilgang på **utstyr (leke rekvisitter)** som er med på å gi inspirasjon til leken/starte leken. De må få hjelp til nye **begreper** og **ord** for å videreutvikle leken. Og de må få **hjelp til leketema, felles opplevelser/ turer/ lesestunder** etc. som gir inspirasjon til leken.

Inspirasjon til leketema

Tilgang på utstyr/lekerekvisitter:

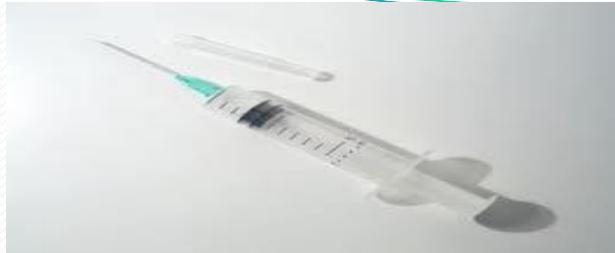
- Plaster
- Munnbind
- Bandasje
- Stetoskop
- Sprøyte
- Engangshansker
- Legefrakk
- Osv.

Ord: Sykehus/lege/doktor lek

Ambulanse

Sprøyte

Munnbind

Plaster

Bandasje

Stetoskop

Blodtrykksmåler

Veneflon

Ådnummer

Lege

Bloddråpe

Brannsar

Dersom leken stopper opp..

- Sjekk ut - hva er grunnen?
- ❖ Mangel på lekekompetanse (starte, verne og videreutvikle leken?)
- ❖ Generelt lite utviklet språk?
- ❖ Manglende ord og begreper i forhold til leketemaet?
- ❖ Lite kjennskap til leketemaet?
- ❖ Annet?

Tilrettelagte voksenstyrte aktiviteter

- Samlingsstund
- Språkgrupper
- Bordaktiviteter
- Rollelek (styrt av voksne)
- Dramatisering
- Høytlesing
- Forming
- Lytting

Språkstimuleringsmaterieil:

- Snakkepakken
- Fokusord/nøkkelord
- Språkposer/bokser/kofferter
- Dialogisk lesing
- Mattekassen
- Tiltak til TRAS (perm)
- Språkkista
- Språksprell
- Rim, regler og sanger
- Konkrete bildet til veggene.
- Mobile bilder

Språkstimuleringsmaterieil forts.

Vektleggingen av materieil må ikke få oss til å glemme at språk blir lært best i naturlige situasjoner der barnet kan danne begreper i direkte erfaring med omverden, og der de får bruke ordene i et utall av sammenhenger, fordi de tar del i gode samtaler om det de har opplevd.

Å sørge for at barn/elever blir inkludert i lekemiljøet , kan være vel så viktig som å la dem arbeide med et innkjøpt språkstimuleringsmaterieil.

Temahefte: "Om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen"

Noen eksempler på systematikk

- Månedens rim, regle, sang, dikt, eventyr, regellek.

Månedens dikt:

Regn

En er en, og to er to -
vi hopper i vann,
vi triller i sand.
Sikk, sakk,
vi drypper på tak,
tikk, takk,
det regner i dag.
Regn, regn, regn, regn,
øsende regn, pøsende regn,
regn, regn, regn, regn,
deilig og vått, deilig og rått!
En er en, og to er to-
vi hopper i vann, vi triller i sand.
Sikke, sakk,
vi drypper på tak,
tikk, takk,
det regner i dag.

Sigbjørn Obsfelder

Eventyrkofferter:

Ulike eventyrkofferter

Innhold i eventyrkofferten til Gullhår og de tre bjørnene.

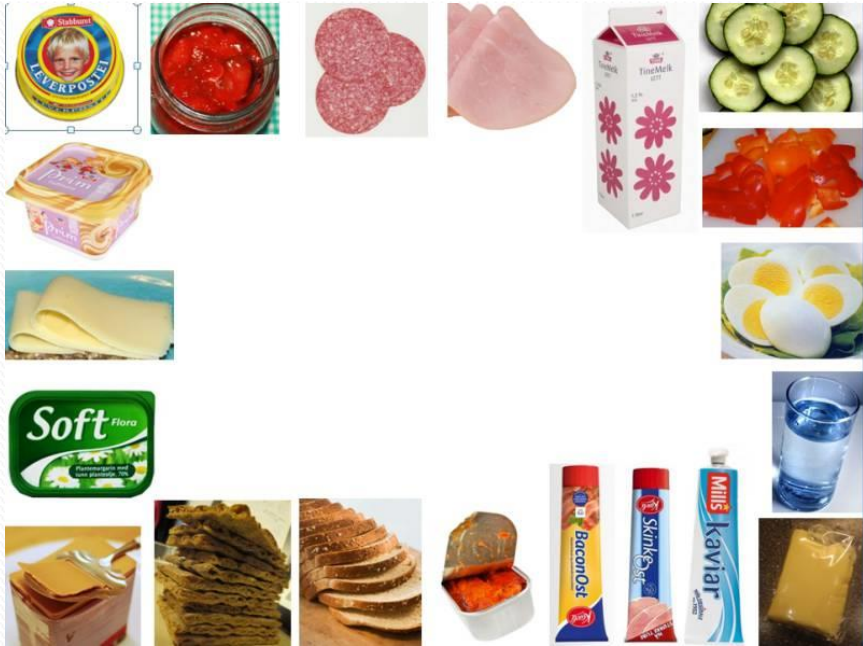
Landkasser:

Landkasser forts.

- Innhold i landkasser kan være:
- Landplakat
- Flagg eller bilde av flagget (gjerne mal på fargelegging av flagget)
- Eventyr fra landet
- Fader Jakob
- "Ting og tang" fra landet
- Klær
- Barnebok
- Bilder fra landet
- Ordbank
- Bilder med skriftspråket
- Matoppskrift
- Musikk
- Hei og ha det
- Telling 1 – 10
- Annet

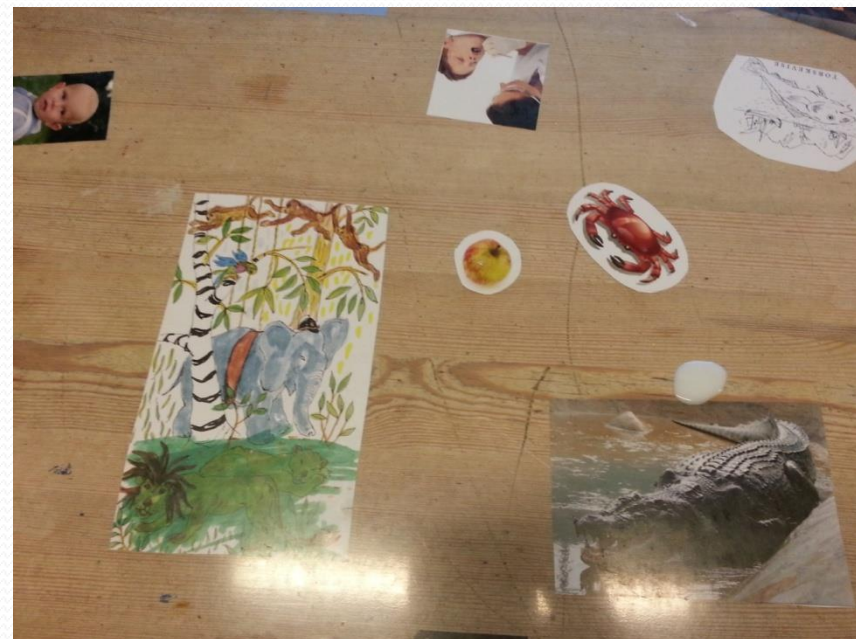
Spisebrikke:

Språkposer:

Bordbilder:

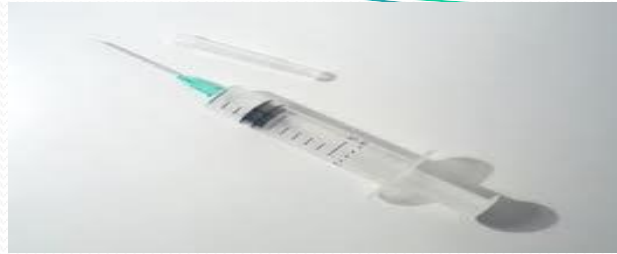
Fokusord:

- Utvalg av **ord** som vi har fokus på/jobber med hver uke og/eller måned.
- Henges på veggen til inspirasjon for barna
- Brukes også i samlingsstund
- Kan med fordel brukes som inspirasjon til leken

Sykehus/lege/doktor lek

Ambulanse

Sprøyte

Munnbind

Plaster

Bandasje

Stetoskop

Blodtrykksmåler

Veneflon

Lege

lødnummer

Bloddråpe

Brannsar

Butikk lek

Kasseapparat

Pengesedler

Mynter

Matbutikk/ forretning

Visakort

Butikkmedarbeider

Sjokkselger

Fruktavdeling

Plastikkposer/handleposer

Handlenett

Frukt

Mango

Papaya

Granateple

Pære

Blå druer

Eple

Fersken

Banan

Vannmelon

Takk for oppmerksomheten!

Hilsen Tonje.

Kildehenvisning:

- *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgave* (KD, 2011)
- Temahefte: *"Om språkstimulering og språkmiljø i barnehagen"* (KD, 2009)
- Temahefte: *"Om språklig og kulturelt mangfold"*(KD, 2006)
- *"Utforskning av flerkulturelle praksiser i barnehagen"* (Oplanske bokforlag, 2012)
- Ytre Tasta barnehage (Ressurs barnehage ifht flerspråklig arbeid, Stavanger kommune)
- *"Barns språkutvikling muntlig og skriftlig"* av Anne Høigård (2006)
- *"Tidlig språkstimulering og livslang læring - en kunnskapsoversikt"* Vibeke Grøver Aukrust (2005)
- Flerkultur i Sola barnehagene
- *"Dialogisk lesing i teori og praksis"* Stig Brostrom, Kristine Jensen De Lopez, og Jette Løntoft. " (2013)
- *Liten i barnehagen"* Fordrag av May Britt Drugli (2012)
- *Hva barn lærer når de forteller? Barns læringsprosesser gjennom narrative praksis.* Liv Gjems(2007)
- *Barn, språk og kultur; språkutvikling frem til sjuårsalderen.* Helene Valvatne og Magrethe Sandvik (2007)
- *Språk i barnehagen - mye mer en bare prat.* Udir
- *Tekstforvalg til revidert rammeplan for barnehagen,* Elin Eriksen Ødegaard m.fl.
Jørgen Frost, Bente Hagtvedt o.a
Ingvild Aas Grove, *Grep om begreper*
"Tilrettelegging for flerspråklige barn i barnehagen og skole" v/ Barbro Kristine Vågen, Ped. Psyk, rådgiver, Stavanger
- *"Barnesamtaler"* av Emilie Kinge, Gyldendal